

©ПГУ

ПРАЦОЎНАЕ ВЫХАВАННЕ ДЗЯЦЕЙ БЕЛАРУСАЎ У ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XX СТАГОДДЗЯ

А. Б. ЗАХАРЭВІЧ, У. А. ЛОБАЧ

On the basis of field ethnographic material labor education in the first half of the XXth century is examined

Ключавыя словы: працоўнае выхаванне, народная педагогіка, першая палова XX ст.

На працягу стагоддзяў у беларусаў складвалася сістэма выхавання дзяцей, заснаваная на народных ідэалах і традыцыях. Яна змяшчала шматвяковы вопыт народа, будавалася на такіх усеагульных каштоўнасцях, як павага да бацькоў, неразрыўная сувязь з прыродай, любоў да Радзімы, працавітасць і паважлівыя адносіны да працы іншых людзей. Беларусы добра разумелі ролю працы ў выхаванні. Па сутнасці, праца – аснова народнай педагогікі, яе стрыжань: «Цяпер вучуць, вучуць, а вырастаюць абы якія рабяты, бо робіць не застаўляюць! Раньшэ з малых лет робіць застаўлялі: і палоць, і капаць, і

на пасту гаяць. І не хочыцца, і плачыш, падымуць цябе, і пойдзеш. Труд – большое дзела, фізічэскі нада робіць»¹.

Працаваць дзеці пачыналі ў 4–5 год. Спачатку яны выконвалі нескладаныя работы па гаспадарцы: пасвілі птушку, няньчылі малодшых братоў і сясцёр. Летам нярэдка можна было ўбачыць, як маці ідзе жаць на поле з немаўляткам на руках і вядзе «няньку», якая цягне «цанкі» (тры невялікія палкі, звязаныя паміж сабой верхнімі канцамі канцамі, на якія вешалі калыбельку). На працягу дня «нянька» павінна была люляць малога, спяваць яму калыханкі і па меры таго, як працуючая маці прасоўвалася наперад, перастаўляць калыску [1, с. 90].

Шасці-, сямігадовым даручаюць больш адказную працу. Яны даглядаюць ужо не дробную птушку і свінней, а кароў і коней. Некаторых дзяцей бацькі аддаюць у пастухі: «Даўней жа аднаасобна жылі: свая зямля, свой скот, і глядзі сабе. Нет у цябе рабят, каб пасвілі – наймі. І тады гэты мальчонак ужо ідзе ад бацькі к хазяіну на лета за 5 пудоў хлеба, мяшок які...»².

Коней звычайна пасвілі хлопцы. Таксама яны ўдзельнічалі ў «помачах» (талацэ) у час летніх палевых работ. Улюбёным заняткам хлопчыкаў улетку была лоўля рыбы і ракаў.

Дзяўчынак з 7–8 гадоў прывучалі гатаваць ежу і прасці, прычым спачатку ім даручалі самы горшы лён («асмычыны»). Старажылы ўспамінаюць: «Я малая прала. Матка прадзець, а я сяджу каля яе, лён смычу. Яна мне па руках дасць, а мне хочыцца. Тады дала мне такога горшага лёну – вучыся, прадзі. Гадоў у 13 я ўжо прала»³.

Шмат часу дзеці праводзяць у лесе, і збіранне грыбоў і ягад становіцца адным з асноўных іх абавязкаў і асноўнай крыніцай атрымання грошай: «У ягады хадзілі і прадаваць у Полацк насілі. Кілометраў 13 нада было ісці чэраз Экіманне. Нада ж прадаць усё тое: і шчавель насілі, і ягады насілі. Кніжкі мы куплялі за свае грошы, хлеб»⁴.

Такім чынам, аб'ектам працоўнага выхавання дзіцянак быў ці не ад самага нараджэння, а прыняты «усе павінны працаваць» з'яўляўся асновай беларускай народнай перагаворкі. Да 16–21 года (канец перыяда юнацтва, час уступлення ў шлюб) беларусы павінны былі ўмець выконваць усе віды гаспадарчых работ.

Літаратура

1. *Онуфриев, М.* Детские игры у белорусов. Село Хоново Быховского уезда // Могилёвская старина. – 1903. – С. 88–94.